

Yadra!

JULAI 2014

NI YACO NA LEQA
CAVA MO CAKAVA?

Ni Yaco na Leqa

TABANA E 4-7

- 3 VEIYASA I VURAVURA
- 8 IVAKASALA INA VUVALE
Veidokai ni o Vakauitukutuku
- 10 VANUA KEI NA LEWENA
Veisiko i Ailadi
- 12 VAKATAROGI
Vakamacalataka Nona Vakabauta e Dua na Saenitisi
- 14 NA RAI NI IVOLATABU
Lotu
- 16 BULA VAKAIDEWADEWA SE BULI?
Na Gacagaca ni Vakatubukawa ni Boto na Gastric Brooding

TEENAGERS

Raica na taro era dau taroga na itabagone kei na kena isau vakaivolatabu. Wili kina:

- “How Can I Explain My Beliefs About Sex?”
- “What if People Are Gossiping About Me?”
- “How Can I Stop Procrastinating?”

O rawa ni sarava na vidio qo ena vosa vakavalagi *What Your Peers Say—Money*.

(Rawa ni wiliki ena vosa vakavalagi, rai ena ulutaga BIBLE TEACHINGS > TEENAGERS)

CHILDREN

Wilika na italanoa vakaivolatabu. Mo qai cakava vata kei na luvemu na ka e tukuni kina. Vukei koya me kilai ira vinaka na talanoataki ena iVolatabu, me kila tale ga na itovo savasava.

(Rawa ni wiliki ena vosa vakavalagi, rai ena ulutaga BIBLE TEACHINGS > CHILDREN)

MERIKA

E laurai ena fika e tabaka na tabacacakaka ni teitei ena 2012, ni 14.5 na pasede na vuvale e Merika—rauta ni 49 na milioni na tamata—era “sega ni kila na cava mera kania, se sa sega ni veirauti na **kakana** mera kania na matavuvale.”

WASA PASIFIKA

Era vakadikeva na saenitisi na ivakata titobu duadua e vuravura—e rauta ni 11 na udolu na mita—na Mariana. Era raica ni dina e butobuto, kaukaua kina na igu ni wai qai volekata na ivakatagedegede ni cevata, era bula kina eso na **manumamu somidi**. A nanumi tu ni sega ni dua na kabula e bula ena vanua titobu va qori.

SIPENI

Era vakadikevi na gonevuli ena univesiti qai laurai ni 56 na pasede na yalewa qai 41 na pasede na tagane era vakadinata nira dau **gunu sivia**. Qori na nodra gunuva na tagane e walu na bilo ena dua ga na gauna, o ira na yalewa e ono.

VEIVANUA VAKAARAPEA

Era saga na vakaileslesi e Dubai mera vakalailaitaka na **levu-levu sivia**. Era na vakaicovitaki kina na lewenivanua ena dua na karamu na koula—kena isau vakailavo e rauta ni \$45 na ilavo ni Merika ena gauna ya—ni lutu na kedra bi ena dua na kilo. La ena vinakati me volai eliu na yacadra ena kena valenivolavola, me qai lutu tale ena 2 na kilo na kedra bi ena ikaciwa ni nodra vula na Musolomani na Ramadan ni bera nira taukena na icovi qori.

NI YACO NA LEQA

E SEGA ni dua e levea ni yaco na leqa. Era okati tale ga kina o ira era nanuma ni tu vei ira na ka kece.

E KAYA NA IVOLATABU:

“Ni ra sa sega ni tauca na cere ko ira na daucici, ka ra sega ni gumatua e nai valu ko ira na qaqqa, a ra sa sega talega ni kana ko ira na vuku, a ra sa sega talega ni vakaiyau ko ira na yalomatua, ka ra sa sega talega ni vinakati ko ira na matai; ia na kena gauna kei na kena rawarawa sa yaco vei ira na tamata kecega.”

—Dauvunau 9:11.

Koya gona, e bibi meda kila na ka meda cakava nida sotava na leqa. Kena ivakaraitaki:

- Ni vakacacani na ka kece eda taukena ena leqa tubukoso.
- Ke da tauvimate bibi qai vinakati meda qaravi vakavuniwai.
- Ni takali e dua na wekada lomani.

Era vakabauta na iVakadinadina i Jiova, o ira na vakarautaka na ivola qo, ni na sega wale ga ni na vukei keda na iVolatabu meda vosota na leqa, ia ena vakadeitaka tale ga na noda inuinui. (Roma 15:4) Ena kilai qori ena tolu na vakasavuvirogorogo qo.

VAKACACANI NA VEIKA O TAUKENA

A vakacaca e Japani e dua na uneune ena Vakaraubuka 11 ni Maji, 2011 qai rauta ni 9.0 na kena kaukaua. E rauta ni \$200 na bilioni na ilavo ni Merika na isau ni ka e vakacacani ra qai mate e sivia e 15 na udolu na lewenivanua. Ni vakaroti ni na cabe e dua na ualoka, a dro ena dua na vanua cere o Kei, e dua na turaga yabaki 32. E kaya: “Au gole i vale ena siga tarava meu lai yauta mai eso na noqu iyaya, ia era sa kuitaki kece i wasawasa, okati kina na noqu rumu. E vo ga na yavu ni vale.”

“E taura toka na gauna meu qai liaca niu sega wale ga ni vakayalia na noqu iyau, ia na ka kece meu bula kina. Noqu motoka, kompiuta ni cakacaka, teveli, idabedabe, veika au dau vakamarautaki ira kina noqu vulagi, me vaka na keyboard, qita, ukalele kei na noqu bitu ni vakatagi. Noqu iyaya ni cakacaka, na iboro, waiwai, na joke ni droini; na droini sa caka rawa tu, era yali kece.”

KA MO CAKAVA

- Kua ni vakasamataka vakalevu na veika sa yali, vakasamataka ga na veika e tiko. E tukuna na iVolatabu: “Na nona bula e dua ena sega ni vakatau ena levu ni ka e tu vua.” (Luke 12:15) Ni vakasamataka lesu o Kei na kena ituvaki, e kaya: “Au dau vakavola e liu na veika kece au vinakata, ia qori e vakananuma tale vei au na veika au vakayalia. Au mani vakatulewataka meu vakavola ga na veika au gadreva dina, qai bokoca ni sa vakayacori. Qori e vuksi au meu tara cake tale noqu bula.”
- Vakaraitaka na yalo ni veinanumi ena nomu vaka-yagataka na taledi kei na kila mo vakacegii ira kina na vakaleqai. E tukuna o Kei: “E levu na gauna era dau vuksi au na dau vakacoko kei ira noqu itokani, lai vakavuna meu nanumi au ga. Ia au nanuma na veika e tukuna na Cakacaka 20:35, oya e ‘marau vakalevu o koya e solia na ka, vakalailai o koya e taura na ka.’ Dina ni sega ni levu na ka e tu vei au meu solia, ia au saga meu dau vakayaloqaqataki ira era vakaleqai ena leqa tubukoso. E vuksi au dina na noqu vakaraitaka na yalololoma va qori.”
- Masuta na Kalou me solia vei iko na vuku mo kila na ka mo cakava ena ituvaki o sotava. E nuitaka o Kei na veivakadeitaki ni Kalou ena iVolatabu, oya ena “sega ni beca na nodra masu” na vakaloloma. (Same 102:17) O rawa tale ga ni cakava qori.
- **O bau kila?** E parofisaitaka tu na iVolatabu ni na yaco na gauna ena sega ni dua ena leqataka na veika e vakayalia ena leqa tubukoso.*—Aisea 65:21-23.

* Me ikuri ni ivakamacala ena inaki ni Kalou me baleta na vuravura, rai-ca na wase 3 ni ivola Na Cava Sara Mada e Kaya na iVolatabu? tabaka na iVakadinaidina i Jiova. E tiko tale ga ena internet ena www.jw.org.

TAUVIMATE

O Mabel e dua na marama e bulabula vinaka mai Argentina qai dau vukei ira e vakaleqai nodra bula. Ia ena 2007 a tekivu me dau wawale qai mosi na uluna. E kaya: “Au raica e levu na vuniwai, vaka-yagataka e levu na wainimate, ia e sega ni wali rawa na kequ ituvaki.” Toso na gauna, a dikevi o Mabel ena misini na MRI scan qai laurai ni tubu tiko ena nona mona e dua na ka. E kaya: “Au kidacala sara ga! Au sega ni vakabauta ni tubu tiko e yagoqu e dua na meca.”

“Ia au qai kila na bibi ni kequ mate niu sa sele oti. Ena gauna au yadra kina, au sa tu ena vanua era qaravi kina o ira na mate bibi, qai sega ni rawa meu vuki. Au dagava tu ga na dokanivale. Ni bera niu sele, au bulabula vinaka qai rawa meu qaravi au ga vakataki au. Ia sa sega ni rawa qo meu cakava e dua na ka. Au veilecayaki ena gauna au tu kina ena vanua qori qai kosakosa na iyaya vaka-vuniwai, tagi ni alamu, kei na nodra tagi na vo ni tauvimate. E vaka me wavoliti au tu na mosi kei na rarawa.

“Ia au sa bulabula vinaka qo. Sa rawa niu taubale vakataki au, qai so na gauna au gole vakataki au ga i tuba. Ia au se sega ni rawa ni rai vinaka, qai bera-bera meu cakava na ka.”

KA MO CAKAVA

- Tovolea me donu tiko ga na nomu rai. E kaya na Vosa Vakaibalebale 17:22: “A loma daumaru sa wai yaga: la na yalo sa mavoia sai vakamamacia ni sui.” E nanuma lesu o Mabel: “Ena gauna au vakabulabula tiko kina, au vakila sara ga na veika era dau sotava o ira au dau vukei ira. Au vakila na mosi ena gauna au vakaukauayago kina qai so na gauna au via viritaka sara ga na tawelu. Ia au saga meu kauta laivi na rai qori, niu kila ni sasaga qo ena yaga vei au.”
 - Tovolea mo dau vakasamataka na veika ena vukei iko mo vosota. E kaya o Mabel: “Noqu vulica na iVolatabu, au kila kina ni na yaco ga na leqa. Au kila tale ga ni veisiga yadua eda volekata yani na gauna sa na sega kina na mosi.”*
 - Nanuma tiko ni kauaitaki iko dina na Kalou. (1 Pita 5:7) E nanuma lesu o Mabel na sala e vukei koya kina na tikina qori: “Na gauna ratou kauti au kina meu lai sele, au vakila sara ga na dina ni Aisea 41:10, e yalataka na Kalou: “Kakua ni ko rere; ni'u sa tiko vata kei iko.” Au sega ni rere niu kila ni Kalou e kauaitaka na veika e yacovi au.”
- O bau kila?** E tukuna na iVolatabu ni na yaco na gauna sa na sega tale kina na tauvimate.—Aisea 33:24; 35:5, 6.

* Me ikuri ni ivakamacala, raica na wase 11 ni ivola Na Cava Sara Mada e Kaya na iVolatabu? E tiko tale ga ena internet ena www.jw.org.

TAKALI E DUA NA WEKAMU LOMANI

A sotava na vakacalaka o Ronaldo e dua na turaga ni Brazil. Eratou mate kina e lima ena nona vuvale, okati kina o tama-na kei tinana. E kaya: ‘Au sega ni kila ni ratou sa mate na noqu lewe ni vuvale, niu sega ni vakilai au tu e valenibula me rua na vula.’

“Au sega ni vakabauta e liu ni ratou sa yali. E rawa vakacava ni ratou mate *kece?* la na gauna au vakadinata kina, au kidacula sara ga. Dua na ka na kena mositi au. Toso na gauna, e vaka me sega ni vakainaki na noqu bula ni ratou sa yali kece. Au tagi e veisiga me vica vata na vula! Au beitaki au niu vakanata me dua e draiva. Keu draiva ga, ke ratou sega ni mate.”

“Sa oti qo e tinikaono na yabaki, sa vinaka tale na noqu bula. la au se galili tiko ga.”

E vakamacalataki ena ulutaga veitaravi qo na *ka mo cakava* ni o sotava na leqa. Na ivakamacala vakaivolatabu me baleta na vuna eda sotava tiko kina na rarawa, raica na ulutaga ni Vale ni Vakatawa, “Cava era Sotava Kina na Tamata Vinaka na Veika Ca?” ni ilavelave ni 1 Julai, 2014.

KA MO CAKAVA

- E vinaka mo tagi ni takali e dua na wekamu lomani. Ni tukuna mada ga na iVolatabu ni tiko na “siga ni tagi.” (Dauvunau 3:1, 4) E kaya o Ronaldo: “Au na tagi ena gauna au via tagi kina. E sega ni vinaka meu kinoca na noqu rarawa, niu dau vakila na vakacegu niu tagi oti.” la eso e duidui na sala era dau vakacegya kina na nodra rarawa. Ke o sega ni vakaraitaka e matana levu nomu rarawa, e sega ni kena ibalebale ni o kinoca tiko se mo sasaga tagi.
- Kua ni vakaikitikitaki iko mai vei ira na tani. (Vosa Vakaibalebale 18:1) E tukuna o Ronaldo: “Au saga meu kua ni dau vakaikitikitaki au vei ira na so tale. Au marautaka na nodra dau sikovi au mai na tamata. Au na talaucaka tale ga na lomaqu vei watiqu kei ira na noqu itokani voleka.”
- Kua ni kauaitaka na vosa mosimosi. Qori e okati kina eso na vosa me vaka, “E vinaka cake.” E nanuma lesu o Ronaldo, “Eso na vosa e kena inaki mera vakacegui iko, ia era tini veivakararawataki tale.” Kua gona ni vakasamataka vakalevu na vosa va qori, muria ga na ivakasala vuku ni iVolatabu: “Kakua ni ko nanuma na vosa kece sa vosataki.”—Dauvunau 7:21.
- Vulica na kedra ituvaki dina na mate. E kaya o Ronaldo: “E tukuna na Dauvunau 9:5, ni o ira na mate era sega ni rarawa tale tiko, qori e vakacegui au dina. E tukuna na iVolatabu ni na yaco tale ga na veivakaturi. Koya gona, au raici ira na wekaqu lomani era sa mate me vaka era gole tu vagade.”—Cakacaka 24:15.

O bau kila? E yalataka na iVolatabu ni sa voleka ni “vakaotia . . . na mate” na Kalou.*—Aisea 25:8. ■

* Me ikuri ni ivakamacala, raica na wase 7 ni ivola Na Cava Sara Mada e Kaya na iVolatabu? E tiko tale ga ena internet ena www.jw.org.

Veidokai ni o Vakauitukutuku

ITUVAKI DREDRE

Na cava o na cakava ni dua e vakauitukutuku mai ena nomu talevoni ni drau veitalanoa tiko kei nomu itokani?

A: Wilika ni drau se veitalanoa tiko.

B: Tukuna “vosoti au” qai wilika.

C: Kua ni kauaitaka, tomana tiko ga nomudrau veitalanoa.

Vakacava e bibi na vakatulewa o na cakava? *Io!*

KA MO KILA

Nomu vakauitukutuku ena talevoni ni drau veitalanoa tiko kei nomu itokani, e vaka o qitora tiko e dua na qito o taleitaka, ia o sega ni muria na kena lawa. O na rairai kaya, ‘*qo noqu itokani ga.*’ la e bibi mo vakaraitaka na veidokai. E sega ni kena ibalebale qori mo yalodredre. Dikeva na ka e rawa ni yaco: *Ena sega ni dua ena via veitokani tale kei iko ke o sega ni dau veidokai.*

Na vuna? Nira sega ni dau taleitaka e levu mera beci. E kaya e dua na goneyalewa o Beth,* “E dau vakararawataki au ni raica toka nona talevoni e dua na noqu itokani ena gauna au vosa tiko kina vua!” Vakacava ena vinakata o Beth me rau veitokani tiko ga?

Dikeva tale mada na ulutaga “Ituvaki Dredre.” Evei o nanuma ni vinaka me muri? Segagagaga ni **A** e sega ni itovo vinaka. la vakacava na **B** kei na **C?** Vakacava e veibeci ke o wilika na itukutuku ni drau se veitalanoa tiko kei na dua? Se veibeci ke o sega ni kauaitaka na itukutuku qori qai tomana tiko ga nomudrau veitalanoa?

Dikeva ni dredre mo vakaraitaka na itovo vinaka. la e rawa ni vuksi iko na iVolatabu. E kaya: “Na ka tale ga oni vinakata mera cakava vei kemuni na tamata, moni cakava tale ga vei ira.” (Luke 6:31) O na muria vakacava na ivakavuvuli qori ni o vakauitukutuku ena talevoni?

* Sa veisau eso na yaca ena ulutaga qo.

KA O RAWA NI CAKAVA

Vakauitukutuku ga ena gauna veiganiti. E kaya e dua na cauravou o Richard: “Eso era dau vakauitukutuku mai ena lomaloma ni bogi. Era sega ni itukutuku bibi ra qai veivakasosani!” Taroga iko mada, ‘Au dau vakauitukutuku ena gauna era sa moce kina na tamata?’—*iVakavuvuli vakaivolatabu: Dauvunau 3:1.*

Qarauna na vosa o vakayagataka. Na veivosaki e okati kina na itautau ni vosa, rairai ni matada, kei na noda moimoi. Na veika kece qori e sega ni laurai nida vakauitukutuku. Na cava gona mo cakava? E vakatututaka o Jasmine, dua na goneyalewa yabaki 23: “Vakaraitaka na itovo vinaka e kilai levu. “Taroga va qo, ‘Sa vakacava tiko?’ kei na so tale na vosa me vaka ‘kerekere kei na ‘vinaka vakalevu.’” —*iVakavuvuli vakaivolatabu: Kolosa 4:6.*

Yalomatua. Dikeva tale na ulutaga “iTuvaki Dredre.” Ke o namaka tiko e dua na itukutuku bibi, e vinaka mo kerei nomu itokani mo wilika mada. Ia e levu na gauna, e vinaka mo kua ni wilika. E kaya o Amy, dua na goneyalewa yabaki 17: “Ena sega ni dro na nomu talevoni, ena dro ga na nomu itokani ke o wilika na itukutuku ni drau veitalanoa tiko.” O na vakaraitaka tale ga na yalomatua ena gauna era tiko kina e levu. E tukuna o Jane, dua na goneyalewa yabaki 18: “Kua ni vakauitukutuku ena gauna era tiko kina e levu. Baleta ena vakaraitaka ni o sega ni kauaitaka ira, o vinakata tale ga mo gole ena dua na vanua e vinaka cake.”

Vakasama e liu. Vakacava e rawa ni tauri cala na itukutuku o vakauta? Ena donu beka na ivakarau ni yalo o via vakavotuya ke o vakayagataka na ivakatakilakila se *emoticons*? E kaya o Amber, dua na goneyalewa yabaki 21: “Ke o veiwali, biuta na ivakatakilakila ni matadredredre. E levu era taura cala na ivakatakilakila e vakau vei ira, e vakavu rarawa, tini sara ena veiba.”—*iVakavuvuli vakaivolatabu: Vosa Vakaibalebale 12:18, NW*

Koya gona, e bibi mo vakaraitaka na veidokai ni o vakauitukutuku ena talevoni!

Me vakasamataki: Na itovo vinaka e yavutaki ena loloma. Ena vakaraitaki vakacava na itovo qori? E tukuna na iVolatabu: “Na loloma e vosota vakadede qai yalovinaka. Na loloma e sega ni vuvu, e sega ni tukutukuni koya, e sega ni dokadoka, e sega ni cakava na ka e sega ni kilikili, e sega ni kauaitaka ga na ka e baleti koya, e sega ni cudrucudru. E sega ni katona na ca.” (1 Korinica 13:4, 5) Na ivakaraitaki ni loloma cava o kila e vinakati mo cakacaka kina? ■

TIKINIVOLATABU BIBI

“Sa dui vagauna na ka kecega.”
—Dauvunau 3:1.

“Moni vosa ena yalovinaka ena gauna kece, me vakamasima.”
—Kolosa 4:6.

‘Na vosa vakalalia e vaka na isua ni iselewau.’
—Vosa Vakaibalebale 12:18, NW.

ELENA

“Era dau vakauta na itabagone eso na vosa tawakilikili qai veibeci nira vakauitukutuku ena talevoni, vakabibi ni vakaibalebaletaki ina veiyacovi nira nanuma nira sega ni cavuta tiko na veivosa qori. Ia e sega ni dodonu me tiki ni veivosaki na vosa va qori ke o vakauitukutuku ena talevoni se dua tale na sala o vakasavu itukutuku kina.”

EVAN

“E rawa ni vakararawataka e dua na itukutuku o vakauta, ni o sega ni raici koya tiko o vosa vua. Ke o sega ni rawa ni tukuna e matana, kua ni vakauta ena talevoni.”

Veisiko i Ailadi

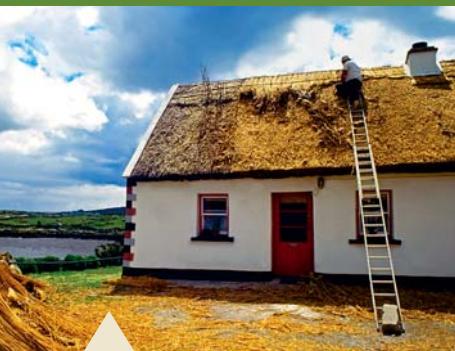

E VEILIUTAKI e Ailadi e rua na matanitu. Dua ena muanaicake, kena ikarua ena muanaira. Na muanaira e matanitu levu, ia na muanaicake e matanitu lailai qai vakarurugi vei Peritania.

E kilai o Ailadi me Yanuyanu totoka baleta e vanua drokadroka qai dau tau kina na uca. E levu tale ga na drano, uciwai, veidelana kei na ulunivanua era volekata na baravi.

Ena veigauna sa oti era vosota na veika dredre na lewenivanua. Kena ivakaraitaki, ena 1845 ina 1851 era mate ena waloloi e rauta ni duanamiloni na tamata ni vakacaca ena nodra veiloga ni pateta na meca ni itei na *blight*. E vakavuna mera toki e levu e Kenada, Merika, Ositerelia, kei Peritania. Nikua, e rauta ni 35 na milioni na lewenivanua e Merika era cavutu mai Ailadi.

Era kilai na kai Ailadi nira yalovinaka qai dau veikauaitaki. Era dau taleitaka mera dau vodo ose, qito kirikiti, rakavi, soka, kei na dua na mataqali qito e vakatokai na Gaelic ena nodra gauna galala. Era dau taleitaka na yalewa mera qito camogie e vaka na hockey.

Vale lailai e biu e dokana na gasau madu

Barinivatu na Cliffs of Moher

Mataqiriqiri ni Ailadi

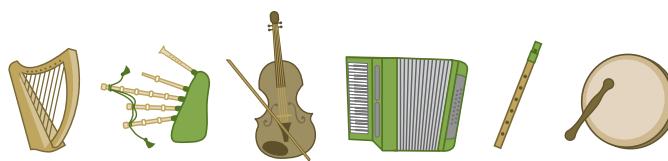
iKawakawa na Giant Causeway

Era dau taleitaka mera veimaliwai, mera vakayagataka tale ga na veimataqali iyaya ni ivakatagi. E kilai levu e vuravura na nodra ivakarau ni danisi na step dance. O ira na vakaitavi kina ena dodonu na daku-dra qai lako vata na cavucavuti ni yavadra.

Sa sivia qo e duanadrau na yabaki na nodra vakaitikotiko e Ailadi na iVakadinadina i Jiova. Nikua, e sivia e 6 na udolu na iVakadinadina ena vanua qo era gumatua tiko ena veivakavulici ena iVolatabu. ■

Era dau vakayagataka na kai Ailadi na veimataqali iyaya ni vakatagi me vaka e laurai toka e ra, mai na imawi ina imatau: na api, bagpipe, vaiolini, piano lailai, bitunivakatagi, kei na dramu e caka ena kuli ni manumanu.

IVAKAMACALA LEKALEKA

Lewenivanua: Ena muanaira e rauta ni 4.5 na milioni; ena muanaicake e rauta ni 1.8 na milioni

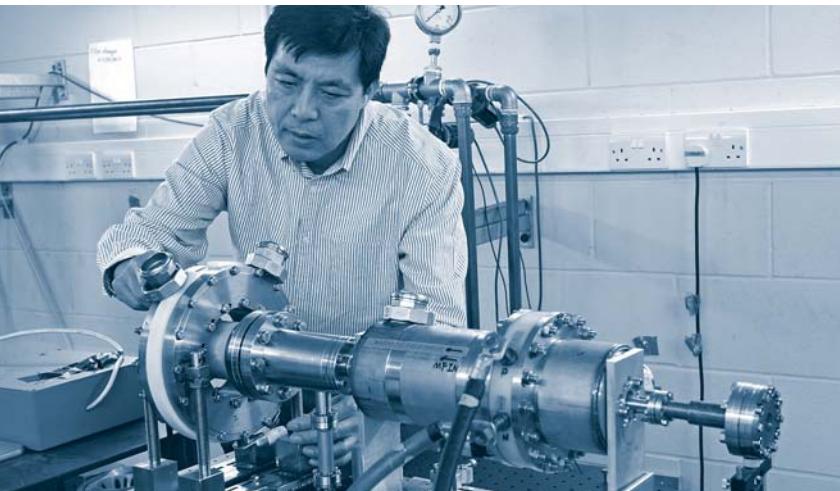
Koroturaga: Ena muanaira o Dublin, ena muanaicake o Belfast

Vosa: vakaAiladi kei na Vakavalagi

Draki: Segi ni batabata se katakata, wasoma na tau ni uca

Lotu: Levu era Katolika ena muanaira; ena muanaicake levu era lotu Tawase so tale era Katolika

O BAU KILA? Na kaukaua ni vatu katakata waicala e kaburaka na volukano, e buli kina na ikawakawa na Giant Causeway ena baravi ena muanaicake.

Vakamacalataka Nona Vakabauta e Dua na Saenitisi

A TEKIVU vulica na veika vakasaenisi o Wenlong He e Suzhou ena yasayasa o Jiangsu mai Jaina. A dua vei ira na vakaitavi ena kena tabaki na ivola me baleta na iyaya vovou kei na so tale na ivola vakasaenisi. Gauna qo e cakacakatiko o Wenlong ena Strathclyde University mai Sikoteladi. A vakabauta na bula vakaidewadewa ni se gone, e muri a vakabauta nira buli na veika kece. A vakatarogi koya na *Yadra!* me baleta na nona vakabauta.

Vakamacalataka mada na nomu isususu.

Au sucu ena 1963 qai susu ena dua na koro ena ceva ni uciwai na Yangtze ena yasayasa o Jiangsu mai Jaina. E kilai me vanua e vutuniyau kina na kakana qai tukuni ni vanua ni raisi kei na ika ni veirauti na draki. Au dau vaqaqa voli niu se gone: ‘Cava e totoka kina na kakana era vakarautaka na veika bula?

Era basika beka vakacalaka? Na cava e liu mai na toa se yaloka?’ Au vulica e koronivuli na veika me baleta na bula vakaidewadewa, ni levu e Jaina era sega ni vakabauta na Kalou.

Cava eratou vakabauta nomu vuvale?

Rau sega ni vakabauta na Kalou noqu itubutubu. E tu ga e vale o tinaqu, o tamaqu e dau cakape-

Ileni ni vale qai tauyavutaka e dua na kabani ni tarataravaki. Au ulumatua vei ratou na lima na taciqu tagane. Ia au rarawataka na nodrau takali o rau na itini. Vakavuna meu lomatarotarotaka: ‘Cava eda mate kina? Vakacava au na sotavi rau tale?’

Na cava o vulica kina na veika vakasaenisi?

Au vulica na veika vakasaenisi niu qoroya na vakasakiti ni noda vuravura. Au nanuma ni veika qo ena saumi kina na ka au lomatarotarotaka voli niu se gone.

Cava e okati ena nomu vaka-didike?

Au vakadikева na sala e rawa ni vakatotolotaki kina na veika matailalai e vakatokai na particle me volekata na totolo ni ra-

Niu dua na saenitisi, e noqu itavi meu kila na dina me baleta na noda vuravura. Au mani vakasamataka tale na veika rau tukuna me baleta na vuravura

rama. Au cakava qori ena noqu dikeva na ituватува ni atom. Au dikeva tale ga na sala e buli kina e dua na mataqali rarama kaukaua e rawa ni vakayagataki ena so na yaya vakalivaliva. Dina ni veika au dikeva e yaga ena veika vakabisinisi, ia e yaga tale ga ena kena kilai na buli ni noda vuravura.

Cava e uqeti iko mo kauaitaka na veika vakaivolatabu?

Ena 1998, erau sikovi au mai e rua na iVakadinadina i Jiova. E rau tukuna ni rau rawa ni sauma na noqu taro kece mai na iVolatabu. E tomani keitou ena veivosaki qori na watiqu o Huabi, e dua tale ga na daunivakadidike. Keirau sega ni se raica na iVolatabu, ia keirau qoroya na ivakasala yaga e tu kina. Keirau raica ni yaga dina vei rau na veiwatini qo na nodrau muria na ivakavuvuli vakaivolatabu. E rau marau, rau bula rawarawa tale ga. Ia na veika e vakamacalataka na iVolatabu me baleti koya na Kalou e vakavuna meu lomatarototaka na buli ni noda vuravura. Niu dua na saenitisi, e noqu itavi meu kila na dina me baleta na noda vuravura. Au mani vakasamataka tale na veika rau tukuna me baleta na vuravura.

Na dina cava o vakadeitaka?

Kena imatai, ke o raica e dua na ka e tuvanaki o na kila ni dua

e tuvanaka. Qori na lawa e vauca noda vuravura. Na noqu kila na kena tuvanaki vakamatau na veika e lomalagi kei vuravura, au vakadeitaka kina ni dua e tuvanaka e bulia tale ga. Kena ikarua, na buli ni lomalagi kei na vuravura e vakatabakidua sara ga me rawa kina na bula.

Cava eso na ivakadinadina ni ka buli o dikeva?

Voleka ni ka bula kece e vuravura era vakanuinui ena rarama ni matanisiga. Na rarama qo e curuma na noda maliwalala me vaka na biau livaliva katakata. Era biau livaliva kaukaua kece, ia e duidui na yawa ni vanua era yacova. E lekaleka na vanua e yacova na biau livaliva rerevaki duadua na gamma. Tarava mai na biau livaliva na X-ray, *ultra-violet ray*, na rarama eda raica e matada, *infrared, microwave*, qai koya e cici yawa duadua na *radio wave*. Ia e vakasakiti na noda maliwalala ni tarova e levu na biau livaliva e veivakaleqai, qai vakalaiva me yacovi vuravura na rarama e veiganiti meda bula kina.

Na cava o qoroya kina na ka qori?

Au kurabuitaka na ka e tukuna na imatai ni wase ni iVolatabu me baleta na bulibuli kei na rarama. E kaya: "Sa qai kaya na Kalou: 'me rarama mai; a sa rarama mai."¹ Era vinakata na vu-

nikau na rarama mai na matanisiga. Era vakayagataka me caka kina na kakana, eda gadreva tale ga na tamata meda kila na vanua eda veitosoyaki kina. E sega ni vakacalaka na kena yaco rawa mai vuravura na rarama ni matanisiga. E vakatubuqoroqoro tale ga na kena rawa ni taqomaka na noda vuravura na noda maliwalala mai na rarama veivakaleqai ni matanisiga.

Cava e bibi kina qori?

Eso na rarama mai na matanisiga e rawa kina na bula. Eda gadreva vakarauta ga me buli kina na vitamin D me kaukaua vinaka kina na sui, taqomaki keda mai na kenisa kei na so tale na mate. Ia ke sa sivia tale ena rawa ni vakavuna na kenisa ni kuli kei na mate ni mata. Noda maliwalala gona e vakalaiva e dua ga na wase lailai ni rarama kaukaua ni matanisiga me yaco mai vuravura—ia ena vakarauta ga. Au vakadeitaka e keri ni tiko e dua e bulia na vuravura me rawa kina na bula.

Toso na gauna keirau vakadeitaka vakaveiwatini ni tiko na Dauveibuli, e uqeta tale ga o koya na kena volai na iVolatabu. Ena 2005, keirau sa dua na iVakadinadina i Jiova, keirau sa veivakavulici tale ga ena iVolatabu. ■

1. Vakatekivu 1:3.

LOTU

Cava sa rui levu kina na lotu?

KA E KAYA NA IVOLATABU E buli na tamata mera “gadreva na Kalou.” (Maciu 5:3) Era tauyavutaka kina e levu na lotu, ia era vakuvalitaka e levu na vakasama vakatamata sega ni vakalou.

Kena ivakaraitaki, na iVolatabu e tukuni ira na lewe ni dua na isoqosoqo lotu ena imatai ni senitiuri: “[Era] yalogu dina ena nodra qarava na Kalou, ia e sega ni salavata kei na ivakavuvuli dina. Nira sega ni kauaitaka na yalododonu ni Kalou, era via vakadonui ira ga vakataki ira, era sega ni vakamalumalumutaki ira ina yalododonu ni Kalou.” (Roma 10:2, 3) E levu tale ga na matalotu nikua era “vakavuvulitaka ga na ivakavuvuli vakatamata.”—Marika 7:7.

Na lotu dina e sega ni dodonu me ka
vagauna, ia me tiki sara ga
ni noda bulu

KA E KAYA NA IVOLATABU E cavuti ena Iperiu 10:25 na mata-vosa “kua ni vakawaletaka na soqoni.” Na vosa qori e vakaraitaka ni vinakata na Kalou meda soqoni vata da qai sokaloutaki koya. Ia e sega ni kena ibalebale qori me vakatau vei keda na sala meda qaravi koya kina. Ni kaya na iVolatabu ni o ira era sokaloutaki koya ena sala e vakadonuya e dodonu mera ‘duavata ena ka era tukuna, duavata tale ga nodra rai kei na nodra inaki.’ (1 Korinica 1:10) Dodonu mera tuvanaki ena dua na ivavakoso ra qai “lomani ira na mataveitacini” e vuravura raraba. (1 Pita 2:17; 1 Korinica 11:16) Ni tuvanaki qai vakaduuvatataki o ira na qaravi Kalou ena vakamarau-taki koya na Kalou.

“Meda dau veinanumi, meda veivakauqeti, meda veilomani, meda caka vinaka tale ga, meda kua ni vakawaletaka na soqoni.”—Iperiu 10:24, 25.

Ena kilai vakacava na lotu dina?

KA E KAYA NA IVOLATABU E vakatakilakilataka na iVolatabu na sala eda na kilai ira kina era vakavuvulitaka na ka dina: “Oni na kilai ira ena vuadra. E vakaevei, e dau beti na vaini mai na wavakavotona, se lolo mai na soni?” (Maciu 7:16) E sega ni tukuni sara mo cakacaka ena tabana ni teitei mo qai vakaduiduitaka na vunilolo mai na soni, sega tale ga ni gadrevi mo vakoroi ena ka vakalotu mo qai vakaduiduitaka na dina mai na lasu. Cava eso na ivakatakila-kila ni lotu dina?

- Na lotu dina e vakavulica na ka dina ena Vosa ni Kalou na iVolatabu. (Joni 4:24; 17:17) Segu ni yavutaki ena vuku vakatamata.
- Na lotu dina e vukea e levu mera kila na Kalou, okati kina nodra kila na yacana, o Jiova.—Joni 17:3, 6.
- Na lotu dina e vakabibitaka ni Matanitu ni Kalou e inuinui dua-dua ga ni kawatamata, sega ni matanitu vakatamata.—Maciu 10:7; 24:14.
- Na lotu dina e uqeta na veilomani dina. (Joni 13:35) E vakavulica meda doka na matatamata kece, meda vakayagatata noda gauna kei na iyau meda veivukei kina, meda kua tale ga ni vakaitavi ena nodra veivaluvaluti na veimatanitu.—Maika 4:1-4.
- Na lotu dina e sega ni dodonu me ka vagauna, ia me tiki sara ga ni noda bula. O ira na lewena era bulataka sara ga na ka era vakavulica.—Roma 2:21; 1 Joni 3:18.

Era dau saga na iVakadinadina i Jiova, o ira era tabaka na ivola qo, meda doka na Kalou ena nodra vosa kei na nodra itovo. O na vakanadinadatata qo ke o tovolea mo tiko ena dua na nodra soqoni. ■

“Na ka qo era na kila kece kina ni dou noqu tisaipeli —ke dou veilomani.”

—Joni 13:35.

Ke o via kila na gauna kei na vanua era soqoni kina ena nomu yasayasa, rai ena Web site na www.jw.org. Rawa ni wilika na kena vakavalagi, rai ena ulutaga ABOUT US > MEETINGS.

Na Gacagaca ni Vakatubukawa ni Boto na Gastric Brooding

NA GASTRIC brooding e dua na mataqali bato e kune ga e Ositerelia qai nanumi ni kawaboko ena 2002. E vakasakiti na bato qo ni duatani na iwalewale ni nona dau vakasucu. E dau tiloma qai tu e ketena nona yaloka me ono na macawa, ena qai vakasucuma na luvena mai gusuna.

Ena sega ni kana ni tiko e ketena na yaloka, ena sega tale ga ni drodro na wai-kama ni kete. Ia e laurai ni wai e kaburaka na yaloka kei na luvena nira sucu e tarova na drodro ni waikama qori.

Na bato qo e rawa ni ovia e ketena e rua na daseni yaloka. Ni voleka ni vakasucu ena levu na yagona qai bi, baleta ni 40 na pasede na bi ni yagona e kedra bi na luvena. E tautauvata qori kei na dua na yalewa e 68 na kilokaramu na kena bi, e buketetaka e 24 na gone qai 1.8 na kilokaramu na bi ni dua na gone. Ni levu na luvena ena vakalevutaka na ketena, lai bikai kina nona yatevuso. Ena dredre nona cegu, ia e vakayagataka na manumamu qo na kuli ni yagona me cegu kina.

Dina ni sa kena gauna me vakasucu kina, ena maroroya tale na luvena e ketena me vica na siga. Ia ena luaraka ke kidava e dua na ituvaki leqataki. Era raica na dau-

vakadidike e dua na tina ni bato e vaka-sucuma e gusuna e ono na luvena ena dua ga na gauna, ena nona luaraki luvena me rauta ni dua na mita na yawa ni vanua e tau kina.

Era tukuna eso ni bula mai vakaide-wadewa na nona gacagaca ni vakatubukawa, qori ni veisau yadudua qai vakamalua. Ke dina qori, ena rairai gadrevi vei na bato me vakayacora na veisau qori ena dua ga na gauna. Ia e tukuna o Michael J. Tyler, dua na saenitisi e vakabauta na ivakavuvuli ni bula vakaide-wadewa: “E dredre me vaka-bauti ni bula mai vakaide-wadewa na nona gacagaca ni vakatubukawa. Baleta ena sega ni rawa ni vakatubukawa ke veisau ya-dudua tiko na nona gacagaca ni vakatubu-kawa.” E tomania, “sa na rawa nida tukuna ga ni yaco vakasauri na veisau qori.” Kena ibalebale, ni a buli na bato qo.*

Na cava o nanuma? E bula vakaide-wadewa na gacagaca ni vakatubukawa ni bato na **gastric brooding** se buli? ■

* Ena nona i vola o Charles Darwin na *Origin of Species*, e tukuna: “Era veisau vakamalua na ka bula qai sega ni rawa nira veisau . . . vakasauri.”

